

- no. 160, Afd. Dieroecologie, Kath. Univ. Nijmegen.
- BONNEMAYER, J.J.A.M. & P.J.M. DIETVORST, 1979b. De Hoge Fronten. Landschapsoecologisch onderzoek in de Hoge Fronten ten behoeve van het behoud van de Muurhagedis. Rapport no. 167, Afd. Dieroecologie, Kath. Univ. Nijmegen.
- BREE, P.J.H. VAN, 1958. Notes on the Wall lizard, *Lacerta muralis* (Laurenti, 1768) in the Netherlands. *Natuurhist. Maandbl.* 47(1-2) : 8-11.
- BREE, P.J.H. VAN, 10 september 1959. Brief aan W.H. Diemont, Staatsbosbeheer, Consulentenschap Limburg.
- COOLISMA, C.C.M. & E.F. EIZENGA, 1976. De Bossche Fronten. Maastricht; Werkgroep Bossche Fronten.
- COOPER, J.S., 1958. Observations on the eggs and young of the wall lizard (*Lacerta muralis*) in captivity. *Brit. J. Herpetol.* 2 : 112-121.
- COOPER, J.S., 1965. Notes on fertilisation, the incubation period and hybridisation in *Lacerta*. *Brit. J. Herpetol.* 3 : 218-220.
- CORBETT, K., 1989 (ed.). The conservation of European reptiles and amphibians. London; Helm.
- DEXEL, R., 1984. Untersuchungen zur Populationsökologie der Mauereidechse, *Podarcis muralis* (LAURENTI, 1768), im Siebengebirge. Doktoratskriptie Univ. Bonn.
- DEXEL, R., 1985. Status und Schutzproblematik der Mauereidechse, *Podarcis muralis* LAURENTI, 1768. *Natur und Landschaft* 60(9) : 348-350.
- DEXEL, R., 1986a. Zur Ökologie der Mauereidechse, *Podarcis muralis* (LAURENTI, 1768) (Sauria: Lacertidae) an ihrer nördlichen Arealgrenze. I. Verbreitung, Habitat, Habitus und Lebensweise. *Salamandra* 22(1) : 63-78.
- DEXEL, R., 1986b. Zur Ökologie der Mauereidechse, *Podarcis muralis* (LAURENTI, 1768) (Sauria: Lacertidae) an ihrer nördlichen Arealgrenze. II. Populationsstruktur und -dynamik. *Salamandra* 22(4) : 259-271.
- FONTAINE, J.J. DE LA, 1959. Reptielen en Amphibien in Nederland. *Lacerta* 17(11-12) : 76.
- FRETEY, F., 1975. Guide des reptiles et batraciens de France. Paris; Hatier.
- GRUSCHWITZ, M. & W. BÖHME, 1986. *Podarcis muralis* (LAURENTI, 1768) — Mauereidechse. In: BÖHME, W. (red.). *Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas*, Band 2/II. Wiesbaden; Aula: pp. 155-208.
- HABERBOSCH, R. & G. MAY-STÜRMER, 1985. Untersuchungen über die ökologischen Ansprüche der Mauereidechse (*Podarcis muralis*) (LAUR.) an Weinbergmauern aus Schilfsandstein auf der Gemarkung Heilbronn. Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (BUND), Landesverband Württemberg.
- HABERBOSCH, R. & G. MAY-STÜRMER, 1987. Ökologische Ansprüche der Mauereidechse (*Podarcis muralis*) an Weinbergmauern auf der Gemarkung Heilbronn. In: HÖLZINGER, J. & G. SCHMID (red.). *Die Amphibien und Reptilien Baden-Württembergs*, Karlsruhe; Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 41 : 407-426.
- HAESE, U., 1988. Maßnahmen zum Schutz der Mauereidechse *Podarcis muralis* (LAURENTI, 1768) im nordwestlichen Rheinland mit besonderer Berücksichtigung der Grünanlage Vogelsangstrasse in der Stadt Stolberg (Rhld.). *Landschaftsökologie u. Landschaftsgestaltung*, R.W.T.H. Aachen.
- HORST, J. TH. TER, 1960. De verspreiding der amfibie en reptilia in Zuid-Limburg. *Natuurhist. Maandbl.* 49(9-12) : 105-118.
- HORST, J. TH. TER, 1975. Gaat de laatste vindplaats van de Muurhagedis in Nederland verloren? *Natuurhist. Maandbl.* 64(3) : 36-39.
- JAHNKE, J., C. JORDAN & H. WIEGEL, 1980. Eine Population der Mauereidechse, *Lacerta muralis* LAUR. (Reptilia, Lacertidae) in der Nordeifel (Urft-Talsperre). *Decheniana* 133 : 57-61.
- KNAKE, J., 1905. Muurhagedis. *De Levende Natuur* 10(2) : 44.
- KRUYNTJENS, B., 3 juni 1981. Brief aan F. von der Assen, ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, sector Behoud en Bescherming.
- KRUYNTJENS, B., 1981. Mededeling over de Muurhagedis te Maastricht. *Natuurhist. Maandbl.* 70(4) : 80.
- KRUYNTJENS, B., 1982. De Muurhagedis te Maastricht. *Natuurhist. Maandbl.* 71(1) : 19.
- KRUYNTJENS, B., 1983. De Muurhagedis te Maastricht in 1982. *Natuurhist. Maandbl.* 72(3) : 62-63.
- KRUYNTJENS, B., 1984a. De Muurhagedis (*Podarcis muralis muralis*) in Maastricht. *Lacerta* 42(6) : 102-112.
- KRUYNTJENS, B., 1984b. Muurhagedis en Hazelworm te Maastricht in 1983. *Natuurhist. Maandbl.* 73(4) : 73-74.
- KRUYNTJENS, B., 1987. Korte geschiedenis over de teruggang van de Maastrichtse Muurhagedissenpopulatie en maatregelen ter vergroting van de populatie. (Ongepubliceerd).
- KRUYNTJENS, B., 1988a. De Muurhagedis te Maastricht met uitsterven bedreigd. *Natuurhist. Maandbl.* 77(7/8) : 128.
- KRUYNTJENS, B., 1988b. De Muurhagedis in historisch perspectief. Om de vesting 3(1) : 6-7.
- KRUYNTJENS, B., in prep.. De Muurhagedis. In: Atlas van de Limburgse amfibieën en reptielen. Stichting RAVON / Stichting Natuurpublicaties Limburg.
- KRUYNTJENS, B. & H. BIARD, 1991. Kweken draagt steentje bij aan het herstel van de Maastrichtse Muurhagedispopulatie (*Podarcis muralis*). *Lacerta* 49(5) : 122-134.
- MERTENS, R., 1947. Die Lurche und Kriechtiere des Rhein-Main-Gebietes. Frankfurt am Main; Kramer.
- MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1991. Beheersvisie voor het beschermde natuurmonument "De Hoge Fronten" 1992 - 2002 (september 1991). Den Haag; Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij/Roermond; Consulentenschap Natuur, Bos, Landschap en Fauna in de provincie Limburg.
- PRICK, R., 1989. Beter tijden voor de Muurhagedis? *Natuurhist. Maandbl.* 78(1) : 7-11.
- PRICK, R. & B. KRUYNTJENS, 1991. De Lage Fronten: Bolwerk van flora en fauna. *Natuurhist. Maandbl.* 80(10) : 175-190.
- PRICK, R. & B. KRUYNTJENS, in prep. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) in Maastricht in 1989. *Natuurhist. Maandbl.*
- PRICK, R. & B. KRUYNTJENS, in prep. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) en restauratie: konflikt of compromis? *Natuurhist. Maandbl.*
- ROLLINAT, R., 1934. La vie des Reptiles de la France centrale. Paris; Delagrave.
- STREET, D., 1979. The reptiles of northern and central Europe. London; Batsford.
- STRIJBOSCH, H., 1988. Reproductive biology and conservation of the Sand Lizard. *Mertensiella* 1 : 132-145.
- STRIJBOSCH, H., J.J.A.M. BONNEMAYER & P.J.M. DIETVORST, 1980a. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) in Maastricht (deel 1). Structuur en dynamiek van de populatie. *Natuurhist. Maandbl.* 69(11) : 210-217.
- STRIJBOSCH, H., J.J.A.M. BONNEMAYER & P.J.M. DIETVORST, 1980b. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) in Maastricht (deel 2). Biotoop en biotoopgebruik. *Natuurhist. Maandbl.* 69(12) : 240-246.
- STRIJBOSCH, H., J.J.A.M. BONNEMAYER & P.J.M. DIETVORST, 1980c. The Northernmost population of *Podarcis muralis* (Lacertilia, Lacertidae). *Amphibia-Reptilia* 1 : 161-172.
- ZIMMERMANN, P., 1989. Zur Ökologie und Schutzproblematik der Mauereidechse (*Podarcis muralis*) am Beispiel einer Weinbergpopulation im Enzkreis, Gemeinde Knittlingen. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 64/65 : 221-236.

EEN GERENDAL IN ENGELAND

V. WESTHOFF, Postbus 64, Groesbeek

De naam "Gerendal" is bekend bij alle natuurvrienden van Zuid-Limburg en ver daarbuiten. Tijdens een verblijf in Engeland deden mijn vrouw en ik de verrassende ontdekking, dat daar dezelfde naam voorkomt, zij het in een andere vorm. Ten zuidwesten van Bristol, in Co. Somerset, ligt een heuvelachtige streek aan zee (the Bristol Channel, het estuarium van de Severn), waarin drie kleine plaatsjes genaamd zijn: Clapton-in-Gordano, Weston-in-Gordano en Easton-in-Gordano.

"Gordano" is een intrigerende, ogenschijnlijk Italiaanse naam. Onze gastheer wist de verklaring van die naam te geven. Hij was onze vriend professor Theo Weevers (86 jaar), emeritus hoogleraar in de Nederlandse taal- en letterkunde aan de universiteit van Londen, en de oudste zoon van de Nederlandse botanicus en natuurbeschermer prof. dr. Th. Weevers, hoogleraar te Amsterdam, die in 1932 naar aanleiding van de bedreiging van het Geuldal door aanleg van een stuwwaam het

initiatief nam tot oprichting van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming (thans de Stichting "Natuur en Milieu"), en die o.a. publiceerde over de flora van Epen en omgeving (in "Natura").

Theo Weevers jr. deelde ons mee, dat "Gordano" een uit de 18e eeuw stammende latiniserende verbastering is van een oude Anglo-Saksische naam "gardenu". Daarin is "gar" de stam van hetzelfde woord als het Nederlandse

"gären", hetgeen volgens de grote Van Dale betekent: "een scheve richting hebben, hetzij aan één, hetzij aan meer zijden; schuin lopen": en blijkens de gegeven voorbeelden "dat huis geert", "een kamer die geert", wordt hiermee bedoeld, dat een hoek die naar verwachting recht zou moeten zijn, scherp blijkt te wezen. Op grond van mijn eigen ervaring en op gezag van wijlen prof. dr. ir. J.T.P. Bijhouwer (Wageningen), wordt de term "gären" in landschapsgeografische zin gebruikt voor het niet geheel evenwijdig (dus "scheef") lopen van perceelgrenzen, bv. in het slagenlandschap, zodat deze grenzen elkaar ergens met een scherpe hoek snijden. Een goed voorbeeld is de "ster" van Loosdrecht: vanuit een bepaald punt waaieren een

groot aantal geleidelijk breder wordende percelen uit.

Dienovereenkomstig slaat, volgens prof. Weevers, de Anglo-Saksische stam "gar" op het bijna evenwijdig lopen van twee benen van een driehoek met één zeer scherpe hoek. "Dénu" betekent "dal", "Gardénu" is dus een dal in de vorm van een driehoek met één zeer scherpe hoek.

Deze verklaring deed mij uiteraard terstond aan ons Gerendal denken. Ook volgens Theo Weevers jr., aan wie deze naam nog niet bekend was, moet die ongetwijfeld hetzelfde betekenen als "Gardenu".

Het was een verrassing, een alternatief van de zo welbekende naam "Gerendal" zo ver van onze grenzen tegen te komen. Wij wilden deze ontdekking

aan de lezers van het "Natuurhistorisch Maandblad" niet onthouden.

SUMMARY

"GARDANO" IN CO. SOMERSET, CORRESPONDING TO "GERENDAL" IN SOUTH LIMBURG, THE NETHERLANDS.

"Gerendal" is the name of a well-known nature reserve in South-Limburg, a dry valley in a cretaceous landscape. "Geren" means "to slant"; "dal" is a valley. According to Professor Th. Weevers, the name "Gordano" in Somerset (S.W. of Bristol) is a 18th century latinized version of the Anglo-Saxon word "gardénu"; which means a valley with slanting borderlines, merging in a sharp angle. Obviously "geren" and "gar" derive from the same stem, as do "denu" and "dal".

EEN NIEUWE GROEIPLAATS VAN HET MAANVARENTJE IN HET MERGELLAND

H. MEERTENS & J.H.J. SCHAMINÉE, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Postbus 46, Leersum

"We hebben jaren achtereen gezocht op de groeiplaatsen, door Dumoulin aangegeven, namelijk op den Pietersberg bij Canne en te Oud-Valkenburg in 't bosch. Tot heden hebben we *Botrychium lunaria* in Zuid-Limburg nergens kunnen vinden. Toch komt 't ons voor, dat ze op bovengenoemde plaatsen nog aanwezig kan zijn, ze wordt licht over 't hoofd gezien door haar kleur van verschroeid blad. We hielden ons ten eerste aanbevolen voor mededeling eener groeiplaats van dit zeldzame varentje", schreef De Wever in 1911. In 1984 geeft Hillegers ruimschoots gehoor aan dit verzoek door in De Levende Natuur een overzicht te geven van alle waarnemingen van het Maanvarentje in het Mergelland, waarbij deze ook in een historische context werden geplaatst. Half mei 1991 werd door de eerste van ons in een holle weg nabij Wahlwiller een tot nu toe onbekende groeiplaats van *Botrychium lunaria* in Zuid-Limburg ontdekt. Het leek ons zinvol, de woorden van De Wever gedachtig en als aanvulling op het artikel van Hillegers, hiervan kort melding te doen.

INLEIDING

Botrychium lunaria is een tot ongeveer 10 cm hoog, donkergroen varentje. De volwassen plant is opgebouwd uit een min of meer geveerd onvruchtbaar bladdeel (met breedlobbige, gaafrandige bladparen) en een pluimvormig sporendragend bladdeel (met helderbruine sporenaren; zie Figuur 1). Het

Maanvarentje is een soort met een hoofdverspreiding in Holarctis, waar hij vooral voorkomt in de gematigde en koude streken; in Europa komt de soort wijdverbreid voor, maar is nergens algemeen (MEUSEL *et al.* 1965; zie SCHAMINÉE *et al.* 1991). In Nederland wordt *Botrychium lunaria* in de duinen plaatselijk vrij veel aangetroffen; daarbuiten komt ze (zeer) zeldzaam voor op de

Pleistocene zandgronden en in Zuid-Limburg (VAN DER MEIJDEN *et al.* 1983). WEEDA (1985) merkt op, dat de soort zich, net als sommige orchideeën, op bepaalde plaatsen jarenlang niet kan vertonen om dan weer plotseling te verschijnen. MENNEMA *et al.* (1985) vermelden de soort van 90 uurhokken voor 1950 en van 81 uurhokken na 1950, voor Zuid-Limburg respectievelijk van vier en drie uurhokken (Figuur 2) HILLEGERS (1984) noemt voor de jaren tachtig in totaal vier locaties in Zuid-Limburg, te weten de Spoorweginsnijding bij Cartils (verreweg de rijkste en meest stabiele groeiplaats, met in 1983 meer dan 1000 exemplaren; zie DE BOER 1976), de Bemelerberg, de Kunderberg, en een kalkgraslandje te Eys. Voor het aangrenzende Belgische deel van het Mergelland worden nog eens vijf vindplaatsen opgegeven.

Terecht merkt HILLEGERS (1984) op, dat *Botrychium lunaria* geen strikte voorkeur heeft voor een bepaalde plantengemeenschap en voor geen enkel syntaxon als kensoort opgevoerd kan worden. In het duingebied bijvoorbeeld komt het Maanvarentje voor in minstens acht onderling sterk van elkaar verschillende plantengemeenschappen (zie BARKMAN 1951; DEN HARTOG 1950; WESTHOFF 1951). WEST-